

Вибір методів виховання як ефективного засобу формування загальнолюдських цінностей

Віра ГРОМАДСЬКА,

заступник директора з виховної роботи, вчитель української мови та літератури, спеціаліст вищої категорії

Школа завжди була й залишається для учнів другою домівкою. Вони йдуть сюди не тільки для того, щоб отримати ґрунтовні знання, а й для того, щоб поділитися своїми радощами й печалями, успіхами й невдачами. Тут вони набувають перший життєвий досвід, вчать переживати перемоги і поразки, закохуються й розчаровуються, тут вони стають особистостями. Кожний рік школу залишають сотні тисяч випускників. Чи зможуть вони знайти себе у складних життєвих ситуаціях, зберегти свою індивідуальність, не опустити рук, зіткнувшись із нещирістю і лицемірством, – певною мірою залежить від учителя.

У наш час, як і в попередні роки, актуальною залишається потреба в кваліфікованих спеціалістах, які б не просто бездоганно володіли знаннями свого профілю, а були різносторонньо розвиненими особистостями. Зрозуміло, що почесне місце у вихованні молоді посідає школа, і основним її завданням є виховання культурної, освіченої, гуманної, духовно і творчо зрілої людини, яка володіє певним обсягом знань та вмінням його використовувати. Результативність виховного процесу залежить від чітко поставленої мети та її відповідності методам, що використовуватимуться. Адже, як зазначав А.С. Макаренко, метод – інструмент дотику до особистості. І жодну систему методів не можна рекомендувати як постійну. На її рух і розвиток впливає зміна мети, яку ми ставимо у процесі виховання, умови застосування методів, ступінь вихованості учнів, конкретні обставини життя шкільного колективу тощо [2].

Розвивається держава, прогресує суспільство – водночас має змінюватися система освіти. Вона повинна відповідати вимогам сучасності. Основою сучасного виховного процесу є людина як найвища цінність. Головною тенденцією виховання стає формування системи ціннісного ставлення особистості

до соціального і природного середовища та самої себе [4].

Можна виокремити основні завдання, які держава сьогодні ставить перед учителем щодо виховання в учнів:

- ціннісного ставлення до себе;
- ціннісного ставлення до родини, близьких людей, друзів;
- ціннісного ставлення до природи;
- ціннісного ставлення до мистецтва;
- ціннісного ставлення до суспільства і держави.

Коли ми ставимо перед собою мету виховати в учнів ціннісне ставлення до себе, сім'ї, національної культури, до Батьківщини, то розуміємо, що без застосування найефективніших методів виховання не обійтись. Звісно, вчитель насамперед враховує вікові та психологічні особливості кожної дитини, складає характеристику класу, тільки тоді планує виховні заходи і добирає такі методи, які б допомогли втілити їх у життя.

З метою виховання в учнів ціннісного ставлення до себе в гімназії розроблена система єдиних виховних годин, спрямованих на розвиток у школярів умінь розповідати про свої досягнення та про свої мрії, ділитися своїми думками та переживаннями. Велику роль у вихованні впевненості у своїх можливостях відіграє робота шкільного психолога, головна мета якого – віднайти у глибині дитячого серця все найкраще, найважливіше, притаманне тільки тій, а не іншій особі. Вивчаються нахили та здібності учнів з тим, аби вони могли реалізувати їх у різноманітних видах творчої діяльності. З цією метою використовується **метод створення виховних ситуацій**. Він застосовується для активізації в учнів прихованих почуттів, зміцнення віри в свої сили, залучення до цікавої діяльності. Популярною формою використання цього методу є організація різноманітних конкурсів, творчих змагань. І через деякий час кращі роботи з природного матеріалу, кращі малюнки і вироби з глини прикрашають стіни гімназії. Організуються виставки домашніх улюбленців, відбуваються спортивні змагання, концерти і театралізовані дійства. Так важливо знайти в кожній дитині іскру її неповторності та самобутності! Виховання відчуття того, що ти – особистість,

потребує від учителя неймовірної майстерності, великої любові й наполегливості.

Формування в дитини вміння поважати і цінувати себе невіддільне від виховання любові до своїх батьків, родичів, друзів. Адже немає такої людини на Землі, яка б не хотіла, щоб її любили, нею захоплювалися, поважали її. Тож виховання в учнів такого ставлення до інших, якого вони хотіли б до себе, є важливим завданням. З огляду на виховання ціннісного ставлення до родини, близьких людей та друзів розробляємо план спільних дій адміністрації, батьківського комітету та учнівського самоврядування. Коли батьки – союзники вчителів, це є добрим початком у вирішенні згаданого завдання. Бо які мати чи батько не хотіли б, щоб дитина їх шанувала, поважала родинні традиції тощо? Дієвим заходом у цьому напрямі є проведення родинних свят. Коли дідусі й бабусі діляться своїми спогадами про минуле, в уяві дітей оживають картини з історії України, їх сповнює почуття гордості за те, що їхні родичі причетні до творення цієї історії. Це дає поштовх виникненню ідей на зразок підготовки стенду «Без минулого немає майбутнього», створення волонтерських груп з метою допомоги ветеранам, написання листівок шани і подяки. Важливим виховним чинником є зустрічі батьків з учнями, під час яких вони розповідають про свою професію, цікаві історії з життя. Діти вчать ся пишатися своїми батьками, розуміти, що перед ними не просто батьки, а майстри своєї справи, професіонали, люди, які будують державу. Так народжуються перші паростки мрій про вибір професії, вимальовуються обрії вибору майбутнього життєвого шляху. Тут ми використовуємо **метод авторитету**, тому що найважливішим для дитини молодшого віку є авторитет батьків. Їхня поведінка, праця, погляди на життя становлять для дітей перше й визначальне джерело моральних норм. Так само важливим для дітей є авторитет учителя, який виховує не тільки тим, що і як він говорить, а й тим, як він діє, як дотримується у своєму житті норм етики [5].

Наступним завданням учителя є виховання в учнів ціннісного ставлення до природи та мистецтва. До найактуальніших проблем сьогодення, що торкаються кожного жителя планети й від розв'язання яких залежить майбутнє людства, треба віднести екологічні проблеми, викликані нерозумним ставленням людини до природи впродовж тривалого часу. Стратегічною метою освіти має стати екологічне мислення, екологічна культура й етика. Тема екологічної свідомості має звучати нарівні з темами світових життєвих цінностей. Сьогодні наголошується на необхідності комплексного підходу до виховної роботи з дітьми, тому розробляємо план заходів екологічного напрямку. Оголошуємо місячник екологічних знань, у рамках якого відбуваються КВК «Екологічними стежками», акції «Збережи ялинку», «Нагодуй птахів», «Первоцвіті під охороною»; проводимо конкурси на створення кращих ялинкових прикрас зі штучного матеріалу,

на написання есе «Моє ставлення до природи», конкурси фотографій на тему «Я і навколишній світ» тощо. Для цього використовуємо **метод пошуку**, який сприяє активізації пізнавальної діяльності учнів і спонукає їх до самовиховання. За умови його застосування мобілізуються почуття і воля дитини, що дає їй можливість самостійно досягти результатів і відчути радість перемоги [3].

Розвиненість емоційної сфери людини свідчить про багатство її душі. У житті особистості прекрасне завжди є могутнім стимулом. З раннього дитинства людині властиве прагнення до краси в суспільному та особистому житті. Виняткову роль у вихованні ціннісного ставлення дітей до творів мистецтва відіграє викладання предметів естетичного циклу, тобто образотворчого мистецтва, музики, української та світової літератури, художньої культури. На уроках із цих предметів діти не лише здобувають певні теоретичні знання з конкретних видів мистецтва, а й набувають відповідних практичних умінь та навичок, розвивають свої мистецькі здібності. Окрім того, широко використовується практика відвідування театрів, музеїв. Переглядаючи ту чи іншу виставу, учні занурюються у внутрішній світ героїв, живуть разом з ними, розв'язують їхні проблеми. Велике виховне значення має гурткова робота естетичного напрямку (гра на музичних інструментах, театральний і танцювальний гуртки тощо). Такі заняття збагачують дитину зоровими образами і пробуджують інтерес до навколишньої дійсності. Велику роль у вихованні любові до мистецтва відіграють виступи артистів Київської національної філармонії, концерти яких давно вже є складовою виховного процесу нашого навчального закладу. Систематичне застосування **візуально-слухового методу** збагачує асоціативний фонд учнів і збільшує їхні можливості проникнення у світ мистецтва, засвоєння моральних норм суспільства [5].

Важливим чинником у вихованні ціннісного ставлення до суспільства і держави є **метод прикладу**. Цей метод розглянемо детальніше, щоб показати, як з його допомогою можна ознайомити дітей з історією своєї країни, її славетними героями, з їх самовідданою боротьбою за торжество правди.

Діти на інтуїтивному рівні вміють відрізнити щирість від лицемірства, правду від брехні. Часто можна побачити, як вони поважають одного вчителя, беруть приклад з нього і зовсім байдуже сприймають іншого. Така реальність життя. Чесність, порядність, професійність завжди приваблювали, а байдужість, лицемірство відштовхували.

Прикладом мужності, любові до Батьківщини, значних досягнень може бути життя та діяльність Михайла Кравчука – найвидатнішого українського математика ХХ ст., всесвітньовідомого вченого, громадського діяча, академіка Всеукраїнської академії наук, іменем якого названо вулицю, розташовану неподалік від нашої гімназії. В урочистостях з нагоди відкриття меморіальної дошки М.П. Кравчуку

учні гімназії брали активну участь. Його ім'я, відоме в математичних колах світу, впродовж тривалого часу рідко згадувалося в Україні. Він вважався ворогом народу, хоч був учителем Архипа Люльки, видатного вченого світової слави, дав путівку у світ відкриттів Сергію Корольову. В історії математики його ім'я стоїть поряд з іменами Архімеда, Ньютона, Фарадея. Служіння Україні й математиці було сенсом його життя.

Вихованців гімназії дуже зацікавила ця постать. Вивчення біографії видатного математика розпочали з перегляду науково-популярного фільму про життєвий шлях ученого. Діти дізналися, що український учений, професор Михайло Кравчук створив проект першого в світі комп'ютера. Його розробки американці та японці застосували на телебаченні. ЮНЕСКО внесла ім'я Михайла Кравчука до переліку найвидатніших осіб. Натомість в Україні про його доробок знають лише фахівці.

Основний напрям розвитку математики учений бачив у вивченні діалектичних закономірностей розвитку понять і положень, які виникають у реальній дійсності. Його роботи (понад 180 наукових праць, більш як 10 монографій) вирізняються широким науковим кругозором, аналізом проблем зі сфери близьких до математики наук. Вони й дотепер використовуються математиками в різних країнах світу. Неоціненним є внесок Михайла Пилиповича у теорію диференціальних та інтегральних рівнянь, теорію ймовірності, математичну статистику, історію математики. Перебуваючи в розквіті творчих сил, учений мав багато планів і надій. Та, на жаль, його не обминула репресивна сталінська машина... Відмова від ролі громадського обвинувачувача у процесі над СВУ, чудове володіння іноземними мовами, листування із закордонними колегами стали підставою для звинувачення вченого у зрадництві, шпигунстві, антирадянщині. 1938 р. його засудили до 20 років таборів і 5 заслання. Хворе серце видатного математика витримало лише чотири – 1942 р. його не стало...

Дізнавшись про долю академіка Михайла Кравчука, старшокласники виявили бажання більш детально вивчати історичні події 30-х років ХХ ст. – трагічних для українського народу. **Обговорення, диспути, дискусії**, які організуються після вивчення учнями історичних та літературних джерел з цього питання, сприяють вихованню в них небайдужості і принциповості, стійкості у переконаннях, усвідомлення цінності людського життя.

Викладачі НТУУ «КПІ», колишні учні великого математика, доклали колосальних зусиль, щоб увічнити пам'ять про академіка, повернути його ім'я Україні. Професор університету Ніна Опанасівна Вірченко згадує його як педагога за покликанням. Лекції Михайла Кравчука вражали й силою, і безмірною глибиною, і красою математичної думки. Все своє життя академік працював на благо науки, на благо рідного краю. Своїми науковими трактатами він дивував світ. Тому наш обов'язок – зберегти

пам'ять про цю людину, на прикладі його життя показати вихованцям, що кожен з нас причетний до історії своєї країни, що немає майбутнього без минулого.

Ознайомлення з життям і творчістю М.П. Кравчука дало поштовх виникненню ідеї поборотися за право гімназії носити ім'я цієї видатної людини.

Він продовжує жити в серцях наших дітей, як і в серцях учнів Саварської сільської школи Богуславського району Київської області, в якій учительовав Михайло Кравчук і яка носить його ім'я. Ми познайомилися з ними під час заходів, присвячених перейменуванню однієї з вулиць столиці на вулицю М.П. Кравчука. Юні саварчани розповіли про свій музей і запросили в гості. Це сприяло розвитку партнерських зв'язків між школами, встановленню дружніх відносин, започаткуванню туристсько-краєзнавчої роботи. Крім того, досягнуто домовленості про співпрацю з НТУУ «КПІ», де свого часу працював Михайло Кравчук. Кращі викладачі будуть ознайомлювати наших вихованців з його науковим доробком. А це сприятиме розвитку інтересу до математики, мотивації у виборі напряму навчання в основній школі і вибору професії в майбутньому.

Окреслена в загальних рисах система методів виховання не є стабільною. Вона невпинно змінюється, вдосконалюється, розвивається. Її розвиток зумовлюється тими змінами, які відбуваються у суспільстві, завданнями на кожному новому етапі життя школи, ступенем чи рівнем розумового, морального, естетичного зростання вихованців, підвищення педагогічної майстерності учителів. Система методів виховання відображає потреби розгортання виховних функцій школи. Невичерпним джерелом її вдосконалення є творчість педагогічного колективу, батьків і громадськості. І якщо до впровадження методів підійти творчо, то, безперечно, можна створити свою систему виховної роботи. Тому потрібно взяти за аксіому те, що дитина значну частину свого життя проводить у стінах школи, і саме тут необхідно зробити все, щоб вона відчула себе людиною неповторною, творчою, потрібною тим, хто її оточує.

Література

1. Бех І.Д. Проблема методів виховання у сучасній школі / І.Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1996. – №4. – С. 136–140.
2. Макаренко А.С. Методика воспитательной работы / А.С. Макаренко. – К., 1990. – 425 с.
3. Савін М.В. Педагогіка / М.В. Савін. – К.: Вища школа, 1980. – 309 с.
4. Основні орієнтири виховання учнів 1–12 класів загальноосвітніх навчальних закладів України: програма / МОН України, НАПН України, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти. – Т.: Навч. кн. – Богдан, 2008. – 80 с.
5. Ярмаченко М.Д. Педагогіка / М.Д. Ярмаченко. – К.: Вища школа, 1986. – 544 с.